

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ГУРІЙ БОГДАНА БОГДАНІВНА

УДК 316.472.3:316.354-053.6(043.3)

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В СУЧАСНИХ МОЛОДІЖНИХ
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ УКРАЇНИ**

22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент
Савка Віктор Євгенович,
Національний університет «Львівська політехніка», доцент кафедри соціології та соціальної роботи

Офіційні опоненти: доктор соціологічних наук, професор
Щудло Світлана Андріївна,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри правознавства, соціології та політології

кандидат соціологічних наук, доцент
Голіков Олександр Сергійович,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доцент кафедри соціології

Захист відбудеться «___» _____ 2016 р. о _____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.15 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4, ауд. 2-49.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «___» _____ 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. І. Шеремет

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціальний капітал молоді, як і соціальний капітал суспільства в цілому, належить до тих визначальних чинників, які сприяють формуванню соціальної солідарності на макро-, мезо- та мікрорівні соціетального розвитку, що надзвичайно актуалізується в умовах сучасного українського суспільства. Важливим джерелом формування соціального капіталу молоді є її участь у громадських рухах, об'єднаннях, організаціях, які ініціюють та спрямовують соціальну активність молоді людини. Об'єднання молоді в громадські організації засвідчує її прагнення до самоорганізації у вирішенні різноманітних суспільних проблем, в тому числі пов'язаних з життєдіяльністю молодого покоління, тобто є одним із важливих чинників та водночас показників розбудови громадянського суспільства в нашій країні. Як свідчить офіційна статистика, сьогодні в Україні зареєстровано близько 6 тис. молодіжних громадських організацій. Проте за даними соціологічних досліджень, ефективність їхньої діяльності є надзвичайно низькою. Значна кількість молодіжних громадських організацій є лише номінальними, деякі з них створюються лише для одержання грантових коштів. Такий стан речей суттєво знижує рівень довіри суспільства до молодіжних громадських організацій як таких, що сприяють соціальній солідарності в суспільстві та формуванню соціального капіталу молоді. З огляду на існуючу проблемну ситуацію, яка полягає у протиріччі між потребою суспільства у формуванні соціального капіталу, в тому числі молоді, та реальним станом його розвитку, зокрема завдяки участі молоді людини в діяльності громадських організацій, дослідження процесу формування і реалізації соціального капіталу молодіжних громадських організацій є актуальним як з теоретичної, так і з прикладної точки зору.

Теоретична база досліджень соціального капіталу почала формуватися у 80-х рр. ХХ ст. під впливом праць П. Бурдьє, Дж. Коулмана та Р. Патнама. Активно розвивали цю тематику зарубіжні дослідники Р. Барт, У. Бейкер, С. Боргатті, М. Вулкок, Л. Ганіфан, М. Грановеттер, Н. Лін, Г. Лоурі, Ф. Фукуяма та інші; серед вітчизняних варто назвати таких соціологів, як А. Бова, М. Горожанкіна, О. Демків, К. Ковязіна, М. Лесечко, Ю. Савко, Ю. Саратова, І. Семків та інші.

Емпіричні дослідження соціального капіталу здійснювали такі дослідники, як Дж. Брем, С. Грутаерт, Р. Інглхарт, Д. Нараян, В. Ран, Л. Прітчет та інші. Серед вітчизняних дослідників можна виділити А. Бову, М. Бойко, В. Болотову, О. Голікова, О. Захарченка.

Зарубіжними дослідниками С. Грутаертом, Д. Нараяном, Л. Прітчеттом, А. Крішною, Н. Упхоффом, М. Моррісом вивчалась проблема осередків формування та реалізації соціального капіталу, зокрема громадськими організаціями, в країнах, що розвиваються – Танзанії, Індонезії, Індії, де найактивнішими членами цих організацій є молоді люди.

Окремі аспекти ролі молодіжних громадських організацій в процесі формування соціального капіталу висвітлювали такі українські соціологи, як О. Балакірєва, О. Бені, М. Бондаренко, В. Головенько, М. Задорожна, О. Лазоренко

та інші, які, переважно, досліджують цю проблематику з точки зору участі молодіжних громадських організацій в реалізації молодіжної політики та у розбудові громадянського суспільства. Проте їхня увага дуже мало торкається процесів формування соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях і дозволяє лише уточнити окремі моменти його реалізації членами цих організацій. Поза увагою дослідників залишається проблематика власне процесу генерування соціального капіталу в самих організаціях, використання його молодими людьми як інструменту для закладення життєвих стратегій, а самих організацій – як поля формування індивідуального соціального капіталу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідної теми кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» «Соціогуманітарний вимір регулювання проблем сучасного українського суспільства» (2013-2017) (номер державної реєстрації 0112U007338).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є з'ясування чинників, що зумовлюють процес формування соціального капіталу в сучасних молодіжних громадських організаціях України.

Для досягнення мети поставлено такі дослідницькі *задачі*:

- здійснити аналіз та систематизацію основних концептуальних підходів до вивчення соціального капіталу в соціології та інших науках і на основі цього розробити категоріально-понятійний апарат дослідження соціального капіталу;
- розкрити способи формування та етапи накопичення соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях;
- на основі аналізу існуючих методологічних підходів та методик вимірювання соціального капіталу запропонувати методику емпіричного дослідження соціального капіталу молодіжних громадських організацій;
- з'ясувати, які типи соціального капіталу формуються завдяки участі молоді у молодіжних громадських організаціях;
- дослідити взаємозв'язок соціального капіталу та життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій.

Об'єктом дослідження є соціальний капітал членів сучасних молодіжних громадських організацій.

Предмет дослідження – чинники формування соціального капіталу членів сучасних молодіжних громадських організацій.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених дослідницьких завдань у дисертаційній роботі використовувався комплекс методів, які забезпечують логіку і системність дослідження: аналіз та синтез (для визначення і систематизації теоретико-методологічних засад роботи), системно-структурний аналіз (для розмежування макро-, мезо- та мікроконцепцій соціального капіталу та визначення показників аналізу даного феномену), узагальнення і порівняння (для визначення і порівняння існуючих методологічних і методичних підходів до дослідження соціального капіталу, виокремлення переваг і недоліків їхнього застосування в умовах діяльності молодіжних громадських організацій), типологізування (для виділення типів життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій).

Основними методами збору первинної соціологічної інформації, які були використані в дисертаційній роботі, є кількісне інтернет-опитування, якісні напівструктуровані глибинні інтерв'ю та вторинний аналіз соціологічних даних і статистичної інформації про діяльність молодіжних громадських організацій.

Теоретико-методологічною базою роботи є теорія капіталу Н. Ліна, яку застосовано для аналізу сучасного напрямку розвитку теорії капіталів; теорія капіталів В. Радаєва – для аналізу концептуальних підходів до вивчення типів капіталу; суспільно-громадянська концепція соціального капіталу Р. Патнама, соціокультурний підхід Ф. Фукуями, які застосовано для аналізу макрорівня соціального капіталу; мережевий підхід Дж. Коулмена – для аналізу мезорівня соціального капіталу; ціннісно-інституційний підхід А. Хіршмана та Р. Інглхарта – для аналізу мікрорівня соціального капіталу; структурно-конструктивістський підхід П. Бурдьє – до аналізу накопичення та конвертації соціального капіталу членами молодіжних громадських організацій; концепція «життєвих стратегій» Т. Заславської та К. Абульханової-Славської – для виділення критеріїв концептуалізації типів життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій.

Емпіричну базу становлять результати досліджень, проведених під керівництвом та за участю автора: комплексне моніторингове дослідження «Реалізація програм молодіжними громадськими організаціями Львівської області» (n=800, 2007 р.) на замовлення Львівського обласного молодіжного центру; напівструктуровані глибинні інтерв'ю з членами молодіжних громадських організацій «Соціальний капітал та його вплив на формування життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій м. Львова» (n=29, травень 2015 р.); інтернет-опитування членів молодіжних громадських організацій на основі методики «Генератор імен, позицій та ресурсів» (n=200, березень-травень 2015 р.); омнібусне дослідження методом очного стандартизованого інтерв'ю (n=400, лютий-травень 2015 р.), проведене колективом кафедри історії та теорії соціології Львівського національного університету імені Івана Франка; самостійно спланований та проведений аналіз статистичної та соціологічної інформації про діяльність молодіжних громадських організацій у м. Львові (березень-травень 2015 р.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розв'язанні важливого наукового завдання в галузі соціології молоді, а саме у концептуалізації процесу формування соціального капіталу молодіжних громадських організацій, а саме:

вперше:

– розроблено концептуальну схему аналізу соціального капіталу на макро-, мезо- і мікрорівнях; на макрорівні це передбачає дослідження довіри, норм, цінностей у суспільстві, на мікрорівні – дослідження персональних взаємодій та комунікацій між індивідами, на мезорівні – дослідження зв'язків в соціальних мережах, групах, організаціях. На підставі запропонованої схеми здійснено вимірювання соціального капіталу на мезорівні, а саме соціального капіталу молодіжних громадських організацій за такими критеріями, як інтеракційний (комунікація, взаємодія) та ресурсний (взаємоконвертації соціального капіталу в

інші види капіталу);

- запропоновано авторське визначення поняття «соціальний капітал громадської організації», під яким розуміються соціальні зв'язки, які існують як всередині громадської організації, так і між різними громадськими організаціями, а також між громадськими організаціями та іншими організаціями, державними установами, соціальними інституціями тощо;

- розроблено типологію стратегій досягнення професійної кар'єри членів молодіжних громадських організацій, сформованих під впливом набутого ними в цих організаціях соціального капіталу. Зокрема, на підставі таких критеріїв, як ціннісні орієнтації, установки та конкретні дії особистості виокремлено: *громадсько орієнтований* тип, тобто спрямованість особистості на побудову кар'єри в громадському секторі; *бізнесово орієнтований тип* – спрямованість особистості на побудову кар'єри в комерційній, бізнес-сфері; *управлінсько орієнтований тип* – спрямованість на побудову кар'єри в органах місцевого самоврядування та державної влади; *політично орієнтований тип* – спрямованість на побудову кар'єри в політичній сфері; *релігійно орієнтований тип* – спрямованість на кар'єру в релігійно-церковних та асоційованих з ними структурах;

удосконалено:

- категоріально-понятійний апарат дослідження процесу формування соціального капіталу молодіжної громадської організації, до якого, включено такі поняття: «соціальний капітал членів молодіжної організації», «типи життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій»; «типи соціального капіталу молодіжної громадської організації»;

- теоретичну та емпіричну інтерпретацію концепту «соціальний капітал» завдяки аналізу мезорівня соціального капіталу; доведено, що він вибудовується під впливом соціального капіталу макrorівня та на ресурсній основі соціального капіталу мікрорівня, що дозволило дослідити соціальний капітал молодіжних громадських організацій та індивідуальний соціальний капітал їхніх членів;

дістали подальший розвиток:

- методологія соціального капіталу Р. Патнама, яку було адаптовано до аналізу соціального капіталу молодіжних громадських організацій, завдяки чому виокремлено такі типи соціального капіталу: *об'єднуючий* (bonding), тобто зв'язки, які виникають у соціальних мережах між однорідними групами; *сполучаючий* (bridging), тобто зв'язки в групах, члени яких можуть відрізнятися за різними характеристиками; *зв'язуючий* (linking), тобто зв'язки в групах, які об'єднують людей з різними соціальними статусами;

- характеристики способів формування соціального капіталу: зокрема медійних, які реалізуються через комунікативні технології у мас-медіа, і особистісних, які реалізується у контексті комунікаційних процесів у середовищі молодіжної організації та сприяють розвитку поінформованості, налагодженню контактів, зростанню репутації та росту довіри до організації;

Практичне значення одержаних результатів. Розробки та висновки, запропоновані в дисертаційному дослідженні, доповнюють знання про соціальний капітал та способи і методи його дослідження, та сприяють розвитку й поглибленню

соціологічної концепції соціального капіталу з перспективи мезо- та мікрорівнів. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого дослідження громадських організацій як капіталогенеруючих структур. Зокрема, дослідження процесів формування індивідуального та організаційного соціального капіталу стануть базою для подальшого вивчення механізмів формування соціального капіталу на рівні організації, громади та суспільства; способів формування довіри до діяльності громадських організацій; шляхів залучення соціального капіталу молоді до інтенсифікації розвитку громадянського суспільства; впливу соціального капіталу на формування життєвих стратегій молоді.

На основі напрацювань за темою дисертаційної роботи у м. Львові організовано та проведено Міжнародну наукову конференцію «Соціальний капітал: сучасні аспекти дослідження та розвитку» (2011 р.) і науковий круглий стіл «Соціальний капітал та політична участь» (2011 р.) на базі громадської організації «Інститут досліджень соціального капіталу», за підсумками роботи яких опубліковані збірники матеріалів.

Висновки дисертаційної роботи дозволили впровадити авторські організаційні та технологічні інновації в структуру і діяльність громадської організації «Інститут досліджень соціального капіталу». Був розроблений та реалізований стратегічний медійний план діяльності організації, сформовано мережу учасників та волонтерів в організації у інших містах України, здійснено зміну корпоративного стилю (бренду, логотипу, інтернет-платформи). Ці інновації сприяли її кількісному та якісному зростанню, а також нарощенню ефективності роботи.

Окремі положення й висновки дисертації використано у процесі розробки та викладання авторського курсу «Теорія інформаційного суспільства» для студентів спеціальності «Соціологія» у Національному університеті «Львівська політехніка». Матеріали дисертації можуть бути використані при викладанні навчальних курсів «Соціологія молоді», «Соціологія організацій» та спецкурсів «Соціологія громадських рухів та об'єднань», «Теорія соціального капіталу» та ін.

Основні положення та висновки дослідження можуть бути використані в практиці освітніх організацій (для впровадження нових навчальних курсів), органів державного управління та місцевого самоврядування (для опрацювання програм їхньої співпраці з громадськими організаціями), а також громадських організацій (для розвитку власних програм, спрямованих на залучення молоді до процесів побудови громадянського суспільства в Україні).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Наукові результати та висновки, що містяться в дисертації, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи були представлені автором та обговорювались на I Міжнародній науковій конференції «Одеські соціологічні читання: «Інституціональні зміни та пошук нової ідентичності» (м. Одеса, 2007 р.); Науково-практичній конференції «Молодь в умовах нової соціальної перспективи» (м. Житомир, 2007 р.); XIV Міжнародній науковій конференції «Харківські соціологічні читання» (м. Харків, 2008 р.); Наукових студіях Львівського

соціологічного форуму «Багатовимірні простори сучасних соціальних змін» (м. Львів, 2008 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Якубинська наукова сесія» (м. Харків, 2009 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Соціальний капітал: сучасні аспекти дослідження та розвитку» (м. Львів, 2011 р.); Міжнародному науковому круглому столі «Соціальний капітал та політико-правова участь: сучасні аспекти дослідження та розвитку» (м. Львів, 2011 р.); Humanities & Social Sciences: Proceedings of the 4th International Conference of Young Scientists HSS-2013 (Lviv, 2013); VIII Львівському соціологічному форумі: «Сучасний український соціум: доцентрові та відцентрові тенденції» (м. Львів, 2014 р.) та ін.

Дисертація обговорювалася на наукових семінарах кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка», а також на теоретичному семінарі кафедри соціології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Публікації. Основні ідеї та результати дисертаційного дослідження викладено у 16 наукових публікаціях, 6 з яких є опублікованими у фахових виданнях України з соціологічних наук, 1 – у періодичному закордонному науковому виданні, а також 9 у тезах і матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (всього 210 найменувань) та 2 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, обсяг основної частини – 192 сторінки. Дисертація містить 14 таблиць і 17 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, визначено наукову новизну отриманих результатів та їхнє теоретичне й практичне значення, а також подано дані про апробацію результатів дисертації на конференціях і у публікаціях.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження та сутність феномену соціального капіталу»** проаналізовано основні теоретико-методологічні підходи до вивчення соціального капіталу в соціології та інших науках, і завдяки їхній систематизації виокремлено ті методологічні положення, які застосовано для побудови авторської концептуальної моделі дослідження соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях.

У **підрозділі 1.1 «Концептуальні підходи до вивчення соціального капіталу»** здійснено аналіз та концептуалізацію теоретичних підходів до вивчення сутності соціального капіталу в соціогуманітарному знанні.

Для розуміння сутності соціального капіталу окреслено основні методологічні підходи та напрями дослідження загального терміну «капітал». Поширеними є предметно-функціональний та соціоекономічний підходи до вивчення сутності капіталу та його структури. Саме соціоекономічний підхід охарактеризовує суспільно-економічну сутність капіталу в органічному взаємозв'язку з економічними

та суспільними відносинами та виявляє джерело його самозростаючої (доданої) вартості. У рамках соціоекономічного підходу сформувалось два напрями досліджень капіталу: класичний і сучасний, в якому теорія соціального капіталу постала поряд із теоріями людського, фізичного, культурного та інших видів капіталу.

Соціальний капітал виражає соціальні зв'язки між людьми та сформовані в них відносини довіри, а в його основі закладені інституційні, мережеві, інтеракційні та ресурсні характеристики. Це визначає структурований підхід до його розуміння та осмислення, який проявляється в межах соціетального, організаційного та ресурсного рівнів. Також соціальний капітал досліджується автором на таких рівнях соціальної системи, як макро-, мезо-, мікро. Виділено два періоди введення в науковий обіг даного концепту, що дало поштовх паралельному формуванню теорії соціального капіталу в межах економічної науки, соціології і політології. В межах різних підходів відбувається надання поняттю соціального капіталу відмінних значень, залежно від теоретичних трактувань, що пояснюють його природу, способів концептуалізації даної категорії та засад, які прийняті для аналізу соціального капіталу науковцями та науковими дисциплінами.

У підрозділі 1.2 «Інтерпретації соціального капіталу в соціологічному дискурсі» проаналізовано сучасний теоретичний дискурс соціального капіталу в межах соціології, завдяки чому розроблено авторську концептуальну схему аналізу соціального капіталу на макро-, мезо- і мікрорівнях; на макрорівні це передбачає дослідження довіри, норм, цінностей у суспільстві, на мікрорівні – дослідження персональних взаємодій та комунікацій між індивідами, на мезорівні – дослідження зв'язків в соціальних мережах, групах, організаціях. На підставі запропонованої схеми здійснено вимірювання соціального капіталу на мезорівні, а саме соціального капіталу молодіжних громадських організацій за такими критеріями, як інтеракційний (комунікація, взаємодія) та ресурсний (взаємоконвертації соціального капіталу в інші види капіталу). На кожному з рівнів аналізу розкрито значення вжитого у дослідженні категоріально-понятійного апарату.

Макронідхід до аналізу соціального капіталу акцентує увагу на соціокультурних складових соціального капіталу та зосереджений на інституційному вимірі соціальної реальності. Цей підхід представлений трьома методологічними підходами: інституційним (Р. Патнам), соціокультурним (Ф. Фукуяма) та ціннісним (А. Хіршман, Р. Інглхарт, та ін.). В *мікронідході* увага зосереджується на соціальній реальності як просторі взаємодій між індивідами. Тут соціальний капітал формується у безпосередніх особистих відносинах в корпоративних і соціальних осередках і визначається як ресурсна характеристика окремого індивіда. В рамках цього підходу розвинулись такі методологічні напрями: ресурсний (Н. Лін, Г. Лоурі та ін.) та інтеракційний (Пол М. де Грааф, М. Спренгерс та ін.) методологічні напрями. *Мезорівневий* підхід до аналізу соціального капіталу інтегрований з елементами макро- та мікротеорії, а соціальний капітал трактується як характеристика соціальних мереж, груп, організацій, спільнот. Цей підхід поєднує в собі мережевий (Дж. Коулман, М. Пелдем), організаційний (Д. Кноук, Л. Пенінг та ін.) та підходи, що аналізують соціальні взаємодії на рівні територіальних громад

(С. Грутаерт, А. Портес та ін.).

В окремому блоці розглянуто особливості дослідження соціального капіталу в українському науковому полі, яке характеризується інтегрованістю різних наукових підходів (соціологія, економічні науки, психологія, державне управління) в межах макрорівневого аналізу на рівні соціодинамічного підходу. Здебільшого соціальний капітал трактується як чинник розвитку суспільства та його сфер (соціетальна характеристика). Водночас емпіричні дослідження соціального капіталу в Україні не мають системного характеру і розроблених валідних методик. Наукові дослідження соціального капіталу в українському суспільстві репрезентують такі напрями: 1) визначення природи, сутності та способів формування соціального капіталу (А. Бова, О. Демків, К. Ковязіна, О. Убейволк та ін.); 2) вплив соціального капіталу на трансформаційні процеси в Україні (С. Бандур, М. Герман, М. Горожанкіна, Т. Шаповалова та ін.); 3) роль соціального капіталу в процесах побудови громадянського суспільства в Україні (О. Лазоренко, М. Лисечко, О. Сидорук та ін.).

У підрозділі 1.3. *«Соціальний капітал громадських організацій: змістові та функціональні характеристики»* на засадах інтегрування елементів макро- і мікро-підходів в межах мезорівневої концепції, здійснюється аналіз процесу формування соціального капіталу в громадській організації. Громадські організації – це такий тип організацій, які функціонально найбільш наближені до відтворення і поширення соціального капіталу, а також є соціально цементуючою основою для всього суспільства. Автором сформовано два виміри інтерпретації соціального капіталу громадської організації: 1) громадська організація як елемент соціетальної структури та носій репутації, довіри тощо – тобто соціальний капітал організації; 2) громадська організація як середовище формування різного типу мережових зв'язків між її членами, тобто індивідуальний соціальний капітал. Сучасний соціологічний дискурс мезорівня у дослідженні процесу формування соціального капіталу в просторі організацій є мало представленим та досі формує свою теоретичну та емпіричну базу. Саме тому автор пропонує власне визначення соціального капіталу організації, під яким розуміються соціальні зв'язки, які існують як всередині громадської організації, так і між різними громадськими організаціями, а також між громадськими організаціями та іншими організаціями, державними установами, соціальними інституціями тощо. Це дозволяє теоретично концептуалізувати процес формування соціального капіталу в громадських організаціях, зокрема молодіжних, у двох вимірах: внутрішньо-організаційному – рівень соціального капіталу організацій та індивідуальному – індивідуальний капітал членів організації, і запропонувати його емпіричні виміри.

Окрім цього, у підрозділі визначено джерела формування соціального капіталу на організаційному та індивідуальному рівні та подано дві інтерпретації членства в громадських організаціях, які акцентують увагу на функціональних та дисфункціональних наслідках членства в громадських організаціях в процесах розвитку соціального капіталу.

На основі теоретичного аналізу зроблено висновок, що найповнішу інформацію про формування соціального капіталу молодіжних громадських

організацій може дати інтегрований мезорівневий підхід. Розуміння соціального капіталу молодіжних громадських організацій у дисертації трактується саме з позицій цього підходу.

У розділі 2 «Молодіжні громадські організації як осередки формування та накопичення соціального капіталу» висвітлено особливості молодіжних громадських організацій як структур, в яких формується соціальний капітал, і проаналізовано процес накопичення соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях.

У підрозділі 2.1 *«Соціальний капітал та специфіка його формування в молодіжних громадських організаціях»* зроблено акцент на тому, що молодіжна громадська організація розглядається як багатовимірна соціальна структура, яка органічно розвивається паралельно з кожною молодою людиною, формуючи таким чином соціальний капітал організації, але водночас істотно залежить від особистісних характеристик кожного зі своїх членів, надаючи їм можливості для формування особистісного потенціалу та нагромадження соціальних ресурсів. Відповідно, специфіка формування соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях вимагає зосередження уваги на двох важливих аспектах – організації та її членах, адже їхня спільна діяльність спрямована на досягнення єдиної мети – розвитку організації. Водночас, вона дає можливості для персонального розвитку членів організації та накопичення їхнього індивідуального соціального капіталу.

Передбачається, що на формування соціального капіталу на рівні молодіжної громадської організації впливають такі її специфічні риси: вона є місцем реалізації молоддю своїх життєвих пошуків; вона є громадським об'єднанням, що дає молодій людині можливість засвоїти нові соціальні ролі, набути досвід самостійної роботи й відповідальності за її результати; вона є простором діяльності, якому притаманна інтуїтивність та ситуативність, легкість освоєння нових полів і швидка реакція на виклики суспільства.

Систематизуючи молодіжні громадські організації за типами їхньої діяльності, автор формує гіпотези про здатність молодіжних громадських організацій формувати об'єднуючий, сполучаючий і зв'язуючий соціальний капітал. Вказані гіпотези знайшли своє підтвердження в емпіричному аналізі молодіжних громадських організацій м. Львова як капіталогенеруючих структур.

Разом з процесом формування соціального капіталу організації відбувається процес створення індивідуального соціального капіталу. Виділено ряд чинників, які впливають на процес формування соціального капіталу членів молодіжних громадських організацій, а саме: інтеграція в систему соціальних відносин, позиції членів організації та виконувані соціальні ролі в організації, а також доступ до ресурсів.

У підрозділі 2.2 *«Способи формування соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях»* виділено способи формування соціального капіталу на індивідуальному та організаційному рівнях молодіжної громадської організації. На рівні членів організації формування соціального капіталу відбувається як процес накопичення ресурсів, якими індивід володіє, будучи включеним у сталу систему соціальних відносин. На рівні організації соціальний капітал формується у вигляді

ресурсу, який належить не лише членам організації, а й самій організації. Ключову роль у формуванні соціального капіталу відіграє комунікація в процесі спільної діяльності, яка базується на системі цінностей, що допомагає формувати довіру, та є набором формальних і неформальних зв'язків, які виникають між індивідами та організацією. Відповідно, виділено такі способи формування соціального капіталу: медійні, які реалізуються через комунікативні технології у мас-медіа, і особистісні, які реалізуються у контексті комунікаційних процесів у середовищі молодіжної організації та сприяють розвитку поінформованості, налагодженню контактів, зростанню репутації та росту довіри до організації.

У підрозділі 2.3 «Накопичення соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях» запропоновано і розкрито сутність чотирьох етапів накопичення соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях, встановлено його вплив як на розвиток особистого соціального капіталу членів молодіжних організацій та формування їхніх майбутніх життєвих стратегій, так і на ефективність діяльності організації.

Визначено, що характерною ознакою сучасних молодіжних громадських організацій є надання можливості молодим людям, які вступають в цю структуру, не лише скористатися вже наявним в них соціальним капіталом, але і добровільно авансувати у творення нового соціального капіталу, погоджуючись із цілями діяльності та правилами цих організацій. Доведено, що процес творення індивідуального та організаційного соціального капіталу є одночасно способом його накопичення, формування та створення. Накопичення соціального капіталу членами молодіжних громадських організацій відбувається як на рівні особистих комунікацій між усіма учасниками організаційної взаємодії, так і на вищих рівнях системної інтеграції. За таких умов процес накопичення соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях складається з чотирьох етапів: набування персональних соціальних зв'язків у межах організації; здійснення внутрішньо-організаційної діяльності організації; розвиток певного напрямку чи галузі в громадському секторі; реалізація соціального капіталу для формування подальших типів життєвих стратегій та просування у соціальній ієрархії суспільства.

Кожен з цих етапів визначає рівень, тип та якість відповідного йому соціального капіталу і показує, специфіку переходу від створення і реалізації індивідуального соціального капіталу, спрямованого на досягнення особистих благ та формування майбутніх життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій, до формування соціального капіталу молодіжної громадської організації, спрямованого на досягнення суспільних благ.

У розділі 3 «Методологічні та емпіричні аспекти дослідження змістових і функціональних характеристик соціального капіталу молодіжних громадських організацій» здійснено аналіз існуючих методологічних підходів та методик вимірювання соціального капіталу і на їхній основі запропоновано та апробовано авторську методику дослідження соціального капіталу молодіжних громадських організацій м. Львова. На основі даної методики проаналізовано молодіжні громадські організації м. Львова як капіталогенеруючі структури та виділено типи життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій в процесі реалізації

набутого соціального капіталу.

У підрозділі 3.1 «Підходи та методики вимірювання соціального капіталу» систематизовано основні методологічні підходи та методики вимірювання соціального капіталу на соціетальному, організаційному та індивідуальному рівнях. Згідно з першим підходом, соціальний капітал вимірюється на рівні всього суспільства. В рамках другого підходу досліджують ступінь участі у формальних суспільних групах, організаціях і в неформальних мережах, а також рівень довіри до них у суспільстві Третій методологічний підхід акцентує на природі та формах взаємозв'язків між індивідами в межах організації та допомагає дослідити ресурсні характеристики соціального капіталу.

Аналіз вимірювальних методик дозволив виявити, що соціальний капітал є настільки складним феноменом, що його важко відобразити використанням однієї методики. Обставини, які ускладнюють процес дослідження соціального капіталу, пов'язані з тим, що найбільш повні визначення соціального капіталу є багатограними, включають різні рівні та одиниці аналізу. Також проблематичним є розділення форм, джерел і наслідків соціального капіталу. Це зумовлює необхідність розробляти нові методики в процесі вимірювання різних аспектів соціального капіталу. Відповідно, виникає необхідність об'єднання різних параметрів в одній методиці, або ж застосування різних методик для вимірювання різних аспектів, в яких характеризується і вимірюється соціальний капітал.

Узагальнюючи переваги та недоліки існуючих методик сформовано авторську методику дослідження соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях м. Львова, яка включає в себе три взаємопов'язані, але водночас повноцінні дослідження, котрі передбачають вивчення феномену соціального капіталу в цих організаціях під різними кутами зору в якісно-кількісному вимірі. На першому етапі дослідження проведено статистичний аналіз діяльності молодіжних громадських організацій у м. Львові, який доповнено вторинним аналізом соціологічних даних. Це дало можливість з'ясувати соціальний контекст функціонування молодіжних громадських організацій у м. Львові. Другий етап передбачав проведення інтернет-опитування за допомогою методики «Генератор імен, позицій та ресурсів» з метою виявлення здатності ряду молодіжних громадських організацій м. Львова генерувати різні види соціального капіталу. На третьому етапі проведено глибинні інтерв'ю з членами львівських молодіжних громадських організацій і з'ясовано вплив набутого соціального капіталу в громадських організаціях на реалізацію їхніх життєвих стратегій. Результати проведених досліджень на кожному етапі розкрито у наступних розділах роботи.

У підрозділі 3.2 «Соціолого-статистичний аналіз діяльності молодіжних громадських організацій Львова» проаналізовано соціальний контекст функціонування молодіжних громадських організацій у м. Львові. Зокрема, здійснено аналіз показників рівня розвитку кількості громадських організацій у м. Львові і дано оцінку ефективності їх діяльності з точки зору впливу на формування соціального капіталу та надання можливостей молодим людям його реалізації в процесі подальшої життєдіяльності. Дані статистичного аналізу показують, що станом на 1 січня 2014 р. кількість офіційно зареєстрованих

громадських організацій у м. Львові становить 3105 об'єднань, з яких налічується 316 молодіжних громадських організацій. Статистичні дані реєстрації громадських об'єднань та молодіжних громадських організацій показують позитивні тенденції їх росту. Натомість результати аналізу чотирьох послідовно проведених соціологічних досліджень особливостей діяльності молодіжних громадських організацій у м. Львові свідчать, що рівень залученості до молодіжних громадських організацій істотно відрізняється від рівня поінформованості про них (7% проти 47%). Лише 7% молоді є членами молодіжних організацій та мають можливість бути залученим у процес формування соціального капіталу і його реалізації в майбутньому.

У підрозділі 3.3 *«Емпіричний аналіз змістових і функціональних характеристик соціального капіталу молодіжних громадських організацій м. Львова»* проаналізовано здатність молодіжних громадських організацій м. Львова виступати капіталогенеруючими структурами та формувати об'єднуючий, сполучаючий та зв'язуючий соціальний капітал. Підтверджено важливість набуття індивідуального соціального капіталу завдяки участі в діяльності молодіжної організації, та проаналізовано взаємозв'язок між набутиим соціальним капіталом і спрямованістю життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій м. Львова.

У роботі доведено, що здобутий в організації соціальний капітал впливає на формування та реалізацію майбутньої життєвої стратегії і є тим підґрунтям, яке дає можливість не лише вести соціальну та професійну діяльність, а й допомагає в особистісному розвитку, у здобутті та реалізації влади, отриманні ресурсів, і таким чином трансформується у конкретні вигоди для кожного члена цієї організації.

Виокремивши основних акторів соціального простору молодіжних громадських організацій м. Львова та проаналізувавши їх як капіталогенеруючі структури завдяки методиці «Генератор імен, позицій і ресурсів». Виявлено відмінності у специфіці соціального капіталу, сформованого в межах цих організацій.

Об'єднуючий соціальний капітал формується у молодіжних громадських організаціях, які працюють в сферах охорони здоров'я, соціальних послуг, спорту та у релігійних організаціях. Ці організації успішно генерують об'єднуючий соціальний капітал, адже специфіка їхньої діяльності зосереджена на їхній внутрішній структурі, а діяльність в організації спрямована на формування цінностей духовності та взаємодопомоги. Соціальний капітал як об'єднувальний чинник проявляється у тісних контактах навколо спільних інтересів, які є цікавими виключно для членів таких організацій та співпадають зі спрямованістю організації.

Сполучаючий тип соціального капіталу генерують молодіжні організації в таких сферах, як культура, просвітницька діяльність і відпочинок; освіта, наукові дослідження, студентські організації; ділові та професійні спілки. Формуванню сполучаючого типу соціального капіталу в цих організаціях сприяють соціальні зв'язки, які виступають механізмом полегшення співпраці та кооперації на внутрішньому і зовнішньому рівні діяльності організації, що у тому числі підвищує можливості колективної дії та сприяє реалізації ефективних соціальних проєктів. Такі організації мають кращі можливості отримання інформації, комунікації з посадовими особами та людьми з широким колом соціальних контактів, що допомагають реалізовувати соціальні програми і впливати на особистий розвиток.

Зв'язуючий групи тип соціального капіталу формують організації, сферами діяльності яких є охорона навколишнього середовища, міжнародні відносини, право, агітаційно-пропагандистська діяльність і політика. Зв'язуючий тип соціального капіталу формується в молодіжних організаціях з вертикальною структурою, які співпрацюють з міжнародними грантодавчими компаніями та політичними гравцями.

Виявлено відмінності у специфіці соціального капіталу, сформованого в межах цих організацій дали змогу проаналізувати, як тип, структура, мережеві відносини, довіра у цих організаціях, та сформовані на їх основі типи соціального капіталу, впливають на вибір варіантів реалізації життєвих стратегій членами молодіжних громадських організацій м. Львова.

На основі даних якісних напівструктурованих глибинних інтерв'ю з учасниками молодіжних громадських організацій у м. Львові розроблено типологію стратегій досягнення професійної кар'єри членів молодіжних громадських організацій, сформованих під впливом набутого ними в цих організаціях соціального капіталу. розроблено типологію стратегій досягнення професійної кар'єри членів молодіжних громадських організацій, сформованих під впливом набутого ними в цих організаціях соціального капіталу. Зокрема, на підставі таких критеріїв, як ціннісні орієнтації, установки та конкретні дії особистості виокремлено: *громадсько орієнтований* тип, тобто спрямованість особистості на побудову кар'єри в громадському секторі; *бізнесово орієнтований тип* – спрямованість особистості на побудову кар'єри в комерційній, бізнес-сфері; *управлінсько орієнтований тип* – спрямованість на побудову кар'єри в органах місцевого самоврядування та державної влади; *політично орієнтований тип* – спрямованість на побудову кар'єри в політичній сфері; *релігійно орієнтований тип* – спрямованість на кар'єру в релігійно-церковних та асоційованих з ними структурах.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертаційної роботи формулюються основні результати, отримані на основі узагальнення теоретичних підходів та аналізу результатів емпіричних досліджень.

У дисертації на теоретичному та емпіричному рівнях досліджено особливості молодіжних громадських організацій як капіталогенеруючих структур та виявлено можливості формування молодіжними громадськими організаціями таких типів соціального капіталу, як об'єднуючий, сполучаючий та зв'язуючий. Також досліджено взаємозумовленість соціального капіталу, набутого завдяки участі в молодіжних організаціях, і життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій.

Розвинуто теоретичну та емпіричну інтерпретацію концепту «соціальний капітал» завдяки аналізу мезорівня соціального капіталу і доведено, що він вибудовується під впливом соціального капіталу макрорівня та на ресурсній основі соціального капіталу мікрорівня, що дозволило дослідити соціальний капітал молодіжних громадських організацій та індивідуальний соціальний капітал їхніх

членів. На цього аналізу запропоновано авторське визначення соціального капіталу громадської організації, під яким розуміються соціальні зв'язки, які існують як всередині громадської організації, так і між різними громадськими організаціями, а також між громадськими організаціями та іншими організаціями, державними установами, соціальними інституціями тощо

На основі аналізу змістових та функціональних характеристик соціального капіталу громадської організації запропоновано дві можливі інтерпретації членства в громадських організаціях: 1) акцентування на позитивних функціональних наслідках членства в громадських організаціях щодо розвитку навичок кооперації, солідарності у вирішенні колективних і управлінських проблем; 2) бачення громадських організацій як спеціалізованих груп, які представляють власні інтереси та можуть обмежувати зростання можливостей соціального капіталу. Мова йде про дисфункціональні наслідки соціального капіталу (історичні, культурні, економічні, політичні). Таким чином, показано, що роль і ефективність громадських організацій може змінюватись залежно від їх типу та призначення.

Розгляд молодіжних громадських організацій як осередків формування та накопичення соціального капіталу, які функціонують в полі молодіжних громадських організацій, показав специфіку цього поля та його вплив на формування молодіжними громадськими організаціями функціональних типів соціального капіталу, а саме: об'єднуючого, сполучаючого та зв'язуючого. На рівні членів організацій поле молодіжних громадських організацій розглядається як таке, що впливає на можливості конвертації соціального капіталу в інші види капіталу та стає основою для формування життєвих стратегій членів молодіжних організацій. Все це дозволило здійснити концептуалізацію процесу формування соціального капіталу в сучасних молодіжних громадських організаціях України та чинників, що його зумовлюють, на рівні організацій та на індивідуальному рівні. Таким чином, формування і накопичення соціального капіталу в різних молодіжних організаціях залежить від типу організації і сфери її діяльності, а також від того, на якому з чотирьох етапів накопичення соціального капіталу знаходиться молодіжна громадська організація на даний час. Водночас, формування, накопичення та реалізація індивідуального соціального капіталу членів молодіжних громадських організацій залежить від того, який тип соціального капіталу формує дана молодіжна громадська організація. На основі набутого соціального капіталу в молодіжній громадській організації і формуються подальші життєві стратегії її учасників.

Евристичність розробленого підходу до вивчення процесу формування соціального капіталу членів молодіжних громадських організацій аргументована як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях. Це представлено в авторській методиці емпіричного дослідження соціального капіталу молодіжних громадських організацій, яка поєднувала кількісне інтернет-опитування, якісні напівструктуровані глибинні інтерв'ю та вторинний аналіз соціологічних даних та статистичної інформації про діяльність молодіжних громадських організацій. Отримані емпіричні дані та їхній аналіз дозволив запропонувати методи інвестування в соціальний капітал молоді: налагодження зв'язків, створення умов

для довіри і стимулювання співпраці. Успішне їх виконання можливе за умови включення молоді у процеси творення соціальної реальності, прийняття рішень і контролю за їх виконанням.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гурій Б.Б. Моніторингові дослідження соціально-екологічних аспектів державної молодіжної політики у Львівській області / Н. М. Данилевич, Б. Б. Гурій // Вісник Одеського національного університету. Том 12. Випуск 6. Соціологія і політичні науки : Збірник наукових праць. – Одеса, 2007. – С. 642-650 (*здобувачем Гурій Б.Б. проведено емпіричне дослідження за темою статті, визначено сутність та важливість моніторингових досліджень в дослідженнях державної молодіжної політики*).
2. Гурій Б. Б. Молодь Львівщини та громадські організації: проблеми поінформованості та ефективної діяльності / Б. Б. Гурій // Вісник Одеського національного університету. Том 13. Випуск 5. Соціологія і політичні науки : Збірник наукових праць. – Одеса, 2008. – С. 409-417.
3. Гурій Б. Б. Громадські організації як багатовимірні системи: особистісний фактор / В. Є. Савка, Б. Б. Гурій // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : Збірник наукових праць. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. – С. 376-380 (*здобувачем Гурій Б.Б. застосовано системний підхід Т. Парсонса до аналізу громадської організації, здійснено аналіз громадської організації як багатовимірної системи*).
4. Гурій Б. Б. Моніторинг як елемент технології формування іміджу молодіжних громадських організацій Львівщини / Б.Б. Гурій // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : Міжнародний міжвузівський збірник наукових праць: Випуск 38. – Київ–Москва–Одеса–Запоріжжя, 2008. – С. 123-129.
5. Гурій Б. Б. Залучення реципієнтів послуг до роботи в організаціях соціальної сфери: проблеми поінформованості та мотивації (на прикладі багатодітних сімей) / Б. Б. Гурій // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи, 2009. – № 844. – С. 240-244.
6. Гурій Б.Б. Освітні технології як фактор формування соціального капіталу (на прикладі викладання курсу «Розвиток інформаційного суспільства» для фахівців з соціології) / Б. Б. Гурій // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» / [редкол.: В.І. Астахова (голов. ред) та ін.]. – Х. : Вид-во НУА, 2010. – Т. 16. – С. 71-78.
7. Гурий Б. Б. Общественные организации как ячейки формирования и реализации социального капитала их членов / Б. Б. Гурий // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 5. Эканоміка. Соцыялогія. Біялогія. 1(188). Навуковы вытворча-практычны рэцэнзуемы часопіс. – Гродна, 2015. – С. 102-110.
8. Гурій Б. Б. Соціологічний аналіз висвітлення молодіжної тематики в періодичних виданнях Львівщини / Б. Б. Гурій // (Пост)сучасність і наука: соціологія в

- пошуках себе і суспільства : Збірник тез доповідей учасників V Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів. – Харків : Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2007. – С. 97-99.
9. Гурій Б. Б. Соціальне самопочуття та конфліктний потенціал молоді Львівщини / Б. Б. Гурій // Від конфлікту до порозуміння: теорія і практика громадянського суспільства : Матеріали Міжнар. наук.-прак. конф. (31.05. – 02.06.07). – Львів : Вид-во ЦНТІ, 2007 – С. 68-72.
 10. Гурій Б. Б. Концепція соціального капіталу Р. Патнама та її застосування у процесі аналізу соціально-економічного становища молоді / Б. Б. Гурій // Наукові студії Львівського соціологічного форуму : Багатовимірні простори сучасних соціальних змін : Збірник наукових праць. – Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 30 травня – 1 червня 2008. – С. 210-215.
 11. Гурій Б. Б. Особливості діяльності громадських організацій у здійсненні соціального супроводу багатодітних сімей у Львівській області / Б. Б. Гурій // Гуманітарні та соціальні науки : Матеріали I Міжнародної конференції молодих вчених HSS-2009. – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – С. 247-249.
 12. Гурій Б. Б. Міграційні процеси та їх вплив на формування соціального капіталу в Україні / Б. Б. Гурій // Форум молодих науковців Львова : Збірник тез конференції / За заг. ред. Лозинського О. М., Буника М. З., Кіянки І. Б. 20 листопада 2009 року. – Львів : ТзОВ «Ліга-Прес», 2009. – С. 32-36.
 13. Гурій Б. Б. Медіа-імідж громадських організацій: особливості формування / Б. Б. Гурій // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 21. – С. 105-108.
 14. Гурій Б. Б. Соціальний капітал – світові виміри і українські особливості (на прикладі лекції Ф. Фукуями в м. Києві) / Б. Б. Гурій, С. І. Тимків // Гуманітарні та соціальні науки : Матеріали III Міжнародної конференції молодих вчених HNS-2011. – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – С. 312 – 313 (*здобувач Гурій Б.Б. проаналізувала розвиток соціального капіталу в українській соціологічній науці*).
 15. Гурій Б. Б. Методологічні аспекти дослідження та вимірювання соціального капіталу в сучасній науці / Д. С. Виговський, Б. Б. Гурій // Соціальний капітал: сучасні аспекти дослідження та розвитку : Матеріали міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених ; [за наук. ред. проф. М. П. Гетьманчука]. Львів, 29 вересня 2011 р. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – С. 18-23 (*здобувач Гурій Б.Б. систематизувала зарубіжні методики дослідження соціального капіталу*).
 16. Huriy B. Youth activity in Non-governmental Organizations as a mean of forming social capital in Ukraine / B. Huriy // Humanities & Social Sciences: Proceedings of the 4th International Conference of Young Scientists HSS-2013. – Lviv : Lviv Polytechnic Publishing House, 2013. – P. 92-93.

АНОТАЦІЯ

Гурій Б. Б. Формування соціального капіталу в сучасних молодіжних громадських організаціях України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна МОН України, Харків, 2016.

У дисертації проаналізовано теоретико-методологічні підходи зарубіжних та вітчизняних вчених до природи та сутності соціального капіталу і на їх основі розроблено концептуальну схему аналізу соціального капіталу на макро-, мезо- і мікрорівнях. Це дозволило виявити такі критерії його аналізу: інституційний, мережевий, інтеракційний, ресурсний. Виокремлені критерії були закладені і апробовані у авторській методиці дослідження процесу формування соціального капіталу молодіжних громадських організацій. За результатами отриманих знахідок дослідження розроблено авторський концепт соціального капіталу громадської організації.

Розглянуто молодіжні громадські організації як осередки формування та накопичення соціального капіталу. Визначено як медійні, так і особистісні способи формування соціального капіталу молодіжних організацій та членів цих організацій. Поглиблено розуміння процесу накопичення соціального капіталу в молодіжній громадській організації, який поділено на чотири етапи. Це допомагає зрозуміти специфіку переходу від рівня соціального капіталу організацій до індивідуального соціального капіталу членів цих організацій.

На основі аналізу емпіричних даних з'ясовано, які типи соціального капіталу формуються завдяки участі молоді у молодіжних громадських організаціях, а також досліджено взаємозумовленість індивідуального соціального капіталу та життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій. Описано, як сучасні молодіжні громадські організації виступають полями формування соціального капіталу молоді та його реалізації в процесі побудови подальших життєвих стратегій.

Ключові слова: соціальний капітал, соціальний капітал громадської організації, індивідуальний соціальний капітал, соціальний капітал молоді, молодь, молодіжні громадські організації, громадянське суспільство, життєві стратегії.

АННОТАЦИЯ

Гурий Б.Б. Формирование социального капитала в современных молодежных общественных организациях Украины. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.03 – социальные структуры и социальные отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина МОН Украины, Харьков, 2016.

В диссертации разработаны концептуальные основы социологического анализа социального капитала и на их основе исследован процесс формирования

социального капитала молодежных общественных организаций. Проанализированы теоретико-методологические подходы зарубежных и отечественных ученых к изучению сущности и структуры социального капитала на макро-, мезо- и микроуровнях, особое внимание уделено концепциям, которые сформировались на каждом уровне в отдельные теоретико-методологические подходы.

Проанализировано специфику содержательных и функциональных характеристик социального капитала в общественных организациях. На их основе дано авторское определение социального капитала общественной организации как социальные связи, которые существуют как внутри общественной организации, так и между различными общественными организациями, а также между общественными организациями и другими организациями, государственными учреждениями, социальными институтами.

Молодежные общественные организации рассмотрены как центры формирования и накопления социального капитала. Определено как медийные, так и личностные способы формирования социального капитала молодежных общественных организаций и индивидуального социального капитала членов этих организаций. Углублено понимание процесса накопления социального капитала в молодежной общественной организации. Это дало понимание специфики перехода от уровня социального капитала организации, к индивидуальному капиталу членов этих организаций.

Применяя теоретические основы типологии социального капитала Р. Патнама к исследованию формирования молодежными общественными организациями различных типов социального капитала, обосновано, что такие типы социального капитала, как объединяющий (bonding), соединительный (bridging), связывающий (linking), влияют на количество и качество социального капитала внутри организации и за ее пределами, а роль и эффективность организаций может меняться в зависимости от того, на достижение общественных или личных благ эти типы социального капитала направлены.

На материалах данных авторских социологических исследований, проанализирована взаимообусловленность индивидуального социального капитала и жизненных стратегий членов молодежных общественных организаций. Разработана типология стратегий достижения профессиональной карьеры членов молодежных общественных организаций, сформированных под влиянием приобретенного ими в этих организациях социального капитала. Выделены следующие типы: общественно ориентированный; бизнесово ориентированный; управленчески ориентированный; политически ориентированный; религиозно ориентированный.

Сделан вывод о том, что современные молодежные общественные организации выступают полем формирования социального капитала молодежи и его реализации в процессе построения дальнейших жизненных стратегий.

Ключевые слова: социальный капитал, социальный капитал общественной организации, индивидуальный социальный капитал, социальный капитал молодежи, молодежь, молодежные общественные организации, гражданское общество, жизненные стратегии.

ABSTRACT

Huriy B.B. The formation of social capital in modern youth NGOs of Ukraine. – On the right of a manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of sociological sciences for speciality 22.00.03. – Social structures and social relations. – The Vasyl Karazin Kharkiv National University. – Kharkiv, 2016.

The dissertation analyzes theorethical and methodological approaches of Ukrainian and foreign scientists in studying social capital, develops conceptual principles of its studying on macro, meso and micro levels, what allowed to suggest the following criteria of its analysis: institutions, network, interaction, resources. These criteria were established and aprobated in author's method of studying of the process of social capital formation in youth non-governmental organizations and among their members. On the basis of the results obtained, the author developed a concept of social capital of a non-governmental organization.

The author studied youth non-governmental organizations as centers of social capital formation and accumulation. The dissertation determines both medium and personal ways of social capital formation in youth non-governmental organizations and develops understanding of the process of its accumulation in youth non-governmental organizations, dividing it into 4 stages: 1) acquiring personal social links within organization; 2) realization of internal activities; 3) development of certain direction or branch in the civic sector; 4) the stage of social capital realization to make further life strategies and promote within the social hierarchy.

Having analyzed empirical data, the author studies out types (bonding, bridging and linking) of social capital, being formed due to participation of young people in youth non-governmental organizations, and studies interdependence of individual social capital and life strategies of members of youth non-governmental organizations.

Keywords: social capital, social capital of non-governmental organizations, individual social capital, social capital among young people, youth, youth non-governmental organizations, civil society, life strategies.

Відповідальний за випуск
кандидат соціологічних наук, доцент В. Є. Савка